

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Зашто је поштар престао да кукуриче

Милан Мицић

Писмо које је стигло у село 28. јула 1934. године узбуркало је његове становнике, који су још имали цику утробе од тек минуле сеобе, али и околне општинске власти, жандармеријске станице као и тајне редарственике што су мотрили на тај несигурни погранични крај из Великог Бечкереча.

Што то писмо ниси прво нама донео? питао га је тајни редарственик Гена Козловачки послат по овом случају у село В. Него си пожурио да кукуричеш и то у центру села. У улици поред цркве.

Господине, рекао му је снисходљиво Васо, од Вас нећу тражити да будете глумац.

Угледни човек села В., одборник у општини Ц, члан Школског одбора, Здравко Илијић, добровољац из Русије, добио је писмо из Совјетског Савеза из села Илинке, са реке Амур, са Далеког истока, од рођеног брата којем нико у Босни, као ни у селу В. није знао право име, него је био познат као *Ћић Илијић*.

Ћић је у писму лепо описао да добро живи у селу Илинке, да се оженио девојком Ајом и има двоје деце сина Иљушку и ћерку Варјушку и позвао је брата да дође на Амур, да заједно пецају рибу, јер у Амuru, огромној реци има исто таквих риба. Питао је брата за здравље, за породицу, како се живи у Банату, како деца расту, има ли леба и уз леба,

Господине, рекао је Васо поштар иследнику Гени Козловачком. Ћић Илијић био је добровољац, ко и ми, прошло је са нама Добруцу, био одликован, али је на путу кроз Сибир заједно са још десетак других пришао Козацима за новце.

Његов брат Здравко са нама је преко Кореје и Индијског океана дошо на Солунски врт. О брату он до данаске ништа знао није.

Знаш ли ти Зеце шта радиш? унео му се у лице тајни редарственик.

Јесмо ли ми тебе само због презимена и великих ушију поставили за поштара?

Поменути тајни редарственик, командант жандармеријске станице села Ц. Мате Главина, председник општине Ц. Ханс Бергер и председник Црквене општине села В. Мирко Зеленко покушавали су, три дана, у згради општине срела Ц. да разбију болшевичку шифру дођи на Амур да заједно пецамо рибу јер у Амuru, огромној реци има исто таквих риба.

Изводи из тајног записника села Ц, 5. август 1934. године:

Председник општине села Ц. Ханс Бергер

Очигледно да су се у селу В. инфилтрирали комунисти и да је позив на заједничко пецање рибе позив на комунистички устанак са средиштем у селу В.

Становништво села још док је још живело на Ферикином салашу било је сумњиво.

Сви су јели само куљу, или како они кажу пуру или паленту, и тако путем исхране афирмисали комунистички принцип једнакости.

Врло опасни комунисти: подмукли, сурови, спремни на све.

Мате Главина, командир жандармеријске станице у селу Ц:

Носилац комунистичке агитације у селу В. и веза споља је поштар Васо Зеце. Поменути непрекидно кукуриче по селу и то у разним тоновима и на такав начин даје сигнале комунистичким присталицама како и када да делују.

Често кукуриче и ван села, у пољу, виноградима или на бенту канала.

Да ли је то његова вежба или обавештава комунисте скривене у кукурузу, житу или на грамама дрвећа.

Закључак: шифра је у кукурикању. Предлог: побити све петлове у селу.

Додато накнадно: Можда и Васу поштара.

Мирко Зеленко, председник црквене општине села В:

Божија воља створила је ово село. Писмо је доспело до њега из дубине Азије. Дошло је у кућу поред цркве.

Закључак:

Васо поштар није крив, петлови нису криви, а ни пура коју смо појели.

Гена Козловачки, тајни редарственик, Велики Бечкерек:

Слабо сте ми од помоћи. Комунистичка шифра је пецања рибе у огромној реци. Река је цео свет, а пецање рибе освајање власти.

Наређење:

Под присмотру ставити Здравка Илијића.

Под присмотру два жандарма ставити канал поред села В. и пописати све особе које пецају рибу. (И навести шта су упецали.)

Забранити на годину дана Васи Зецу да кукуриче.

Истражити зашто ми је исти Васи Зеце тајанствено рекао (тихим гласом): Ја од Вас нећу тражити да будете глумац.

Забранити, до даљњег становништву села да једе куљу, пуру или паленту, или све троје.

Додато: Привремена мера. Скинути је кад добро огладне.

Вест о убиству југословенског краља Александра Првог Карађорђевића 9. октобра 1934. године у село В. донео је Васо поштар.

Није кукурикнуо. Носио је кошуљу што ћути и мрк поглед којем пристаје глвоћа.

Октобар је био 1934. године. Све се смрзело. Живот се није ни шуњао селом В.

Добровољци су се скупљали у групе, ћутали и пушили.

Корачали су изношеним кораком. Фигуре су им биле нахерене.

И досад нас је мало било у овом животу.

Од сада нас неће бити ни толико, прорекао је Васо. ■

ИНТЕРВЈУ: ВЛАДИМИР ПИШТАЛО, КЊИЖЕВНИК

Крадем време за писање

Један од најпризнатијих српских писаца Владимир Пиштало огласио се почетком јесени „Песмом о три света“, која му је у међувремену донела и награду „Бескрајни плави круг“ за најбољи роман године.

● **Након готово четири деценије ите како запаженог присуства на српској литерарној сцени, двадесетак објављених наслова и бројних књижевних признања, да ли већ на темељу тог искуства можете да процените какав одјек може имати нова књига с којом излазите пред читаоце?**

– Можда делује чудно, али заиста никада нисам размишљао о томе какав ће живот имати нека моја књига. Чак верујем да ни не треба тако шта планирати, јер онда то делује превише смишљено. То је као када је неко „превише добар у љубави“. Мора ипак постојати некаква зрнци наивности, преузимање ризика... Младим писцима сам увек говорио да је њихова прва књига заправо њихова једина књига. Као када ставите све на једну карту. Јер чињеница је да, након што сте објавили прву књигу, увек постоји могућност да ће она заиста и бити једина. На-

Фото:Бранко Луцић

зашто је иницијално интересовање било толико велико, нити зашто је у неком тренутку напрасно опало. Али та „Венеција“ је мени јако драга, без обзира на то што је имала такав живот. Слично је и са књигом „Сунце овог дана: Писмо Андрићу“, коју сам посветио љубави према ономе што је Андрић писао и једној врсти осећаја да се ради о једном несхваћеном писцу. Да, сад ви кажете: па ко је онда схваћен ако је Нобеловац који је у свим уџбеницима - несхваћен? Али суштина је јесте у томе да урадите све што можете да писањем изразите оно што вас негде ирационално занима. У ствари, увек сам веровао у то да треба писати о ономе што вас провоцира, или вас усхићује, или чега се највише плашите, или о нечему што недовољно добро познајете па по том терену истражујете. Никада нисам био склон тврдњама да књижевник треба да пише само о ономе о чему све зна. Па то је најдосадније...

● **Уз све друге обавезе, кад уопште стижете да пишете, а камоли да напишете књигу попут „Песме о три света“?**

– Идеја о овој књизи се родила још негде 2009/10, али нисам на рукопису стално радио, већ је ту било мноштво других ствари. Али фајл је постојао, и то под називом „Роман троугао“ – јер се дешава у три света. У том фајлу је било неких 150 страна белешки, али прилично несређених, неодређених. Међутим, када сам пре три године одлучио да одлагања више нема и да књигу ваља завршити, онда сам на њој радио безмало свакодневно. И не кријем: пишем помало ујутру, поподне и увече, између других ствари које радим. Увек сам, у ствари, крао време за писање. Од чега? Од свега! (смех) И накупи се тога у дану сат и по до два. То уопште није мало. Роберт Музил је говорио: Ако само пола сата од 24 вежбате, бићете као пантер. Наравно, не мислим да се то може односити и на писање, али чак ни пола сата писања није мало – ако не одустајете. И увек сам препоручивао младим писцима: најпре, поставите пред себе циљ који је у том тренутку мало већи од вас, па тежите да му дорастете; и друго, не презирите тих пола сата, јер то је дугорочно јако, јако много.

Мирослав Стајић

Споменик женама Пераста

● „Песма о три света“ је у основи барокна прича о жени из Пераста коју су гусари отели да би је продали у Тунису, а потом је судбина одвела у Америку, у Салем, па и међу Индијанце. За овај роман је ваљало и прилично истраживати?

– Свакако да није штетило што сам по вокацији историчар. Дакле, причу о Америци с краја 17. и почетка 18. века мање-више сам знао. Генералну причу о исламу тог периода сам знао, али је требало продубити је. Заправо, највише ми је времена узело истраживање венецијанске Боке. Када дођете у Пераст, имате споменике Матији Змајевићу, Вицку Бујовићу... али ниједан женски. Ова књига зато представља својеврстан споменик Пераштанкама тог времена.

просто, опасност од „кризе друге књиге“ није безначајна. С друге стране, ако је неко критичан према вашем првенцу, може вас оборити утисак да је то заправо потпуно, чак апсолутно одбијање ваших укупних креативних потенцијала. А то уопште не мора да буде тако. Читаоцу може да се допадне тек четврта ваша књига, а да му се шеста страшно свиђа. Но, то схватите тек касније. Једноставно, књиге иду својим путевима, неке вас изненаде кад наиђу на добар одјек, а неке опет краткотрајно узлете па одједном у сени...

● **Да ли сте се суочили са баш таквим животом неке Ваше књиге?**

– Рецимо, „Венеција“ је кренула страшно добро, продала се у неких три-четири хиљаде примерака, што је код нас врло добро. И онда је све стало. Е сад, нити ја знам

КАПИТАЛНА ИЗДАЊА

Милорад Павић
сабрана дела

(Културни центар Војводине и НБС)

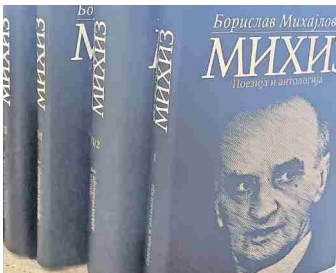
У оквиру капиталног пројекта објављивања Сабраних дела књижевноисторијских студија и есејистике Милорада Павића, укупно ће бити објављено девет књига, а управо су из штампе изашле прве три: „Историја српске књижевности барокног доба“, „Историја српске књижевности класицизма“ и „Историја српске књижевности предромантизма“.

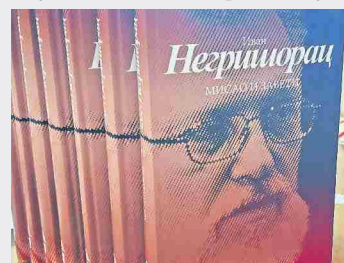
Подухват не подразумева пуко реиздање Павићевих књига, већ и приређивање текстова по савременим начелима, као и пратећу научну литературу, укључујући и библиографско-рецепцијска изучавања тих дела од њиховог првог објављивања до данас. Главни приређивач је проф. емеритус др Сава Дамјанов, дугогодишњи Павићев најближи сарадник на Филозофском факултету.

Борислав Михајловић
Михиз
сабрана дела
(Матица српска)

Матица српска припремила је Сабрана дела Борислава Михајловића Михиза. Кроз шест књига и девет томова његово стваралаштво обухвата „Поезију и антологију“ приређивача Селимира Радуловића, „Критике и огледе у два тома“ (приређивач Владан Бајчета, предговор др Јован Делић), „Драме и драматизације“ (Љиљана Пешикан Љуштановић), „Аутобиографију о другима“ (Драган Станић), те „Казивања и указивања“ (Драган Хамовић). У сабрана Михизова дела уврштене су и две фасцикле оригиналних драматизација, које је Матици покљонио академик Матија Бећковић. Ови рукописи заправо су заједничка Михизова и Бећковићева драматизација „Горског вијенца“, као и Михизова драматизација Бећковићевих поема „Рече ми један чоек“ и „Међа Вука манитога“.

Иван Негришорац
изабрана дела
(Архив Војводине и Прометеј)

Кроз ово издање може се стећи релевантан суд о књижевном ангажману Ивана Негришорца. У књизи „Заноси и сукоби“ налазе се његови драмски текстови, у тому „Мисао и завети“ одабрани есеји, а посебан том је посвећен роману „Анђели умиру“. Четири тома: „Језик и душа“, „Везници и преци“, „Лучоноше и луталице“,

те „Дом и свет“ обухватају Негришорчево песничко дело. „Свако писање песме“, указује Драган Хамовић, „представља извесно освешћивање, кроз искуство засведено језиком, али је ерудитни и сензибилни аутор попут Негришорца своја зрела себетражења усмерио на магистралне појаве повеснице и културе чији је легитимни наследник. Историја је у нама и око нас - она нам неће опростити ако покушамо да је заборавимо“.

ИЗ ПИШЧЕВЕ БЕЛЕЖНИЦЕ
На Амазону

Јовица Аћин

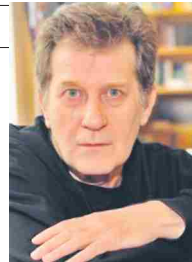
Поткрај сушног периода, 2011.

Икитос је највеће насељено место у којој год кишној шуми на свету. Кад смо слетели авиончићем, јер доведе нема друмова нити пруга, одмах нас је пробио зној. Температура око 40 степени. Таксији су моторне троколице покривене чврстим најлоном кад је киша. Спријатељили смо се са возачем. Он ће нас свакодневно возити по месту и околини. Позовемо га и он је за десетак минута на тргу где смо се били сместили. Првог дана ћемо у забаченом шумском хотелу присуствовати Међународном шаманском конгресу. Шаман се овде назива курандеро. Исцелитељ. Један од њих нам је приредио незабораван ноћни обред са пињетом ајауаске која се добија из одређене врсте лијане. Курандеро лечи болести у свету неизлечиве.

Кад је овде сушни период не значи да нема кише. Понекад пљушти неколико дана. Ипак не као од децембра до маја. Тад киша залива цунглу, реке нарасту, мочваре буду на све стране, па се цео овај крај, који је половина континента, и назива кишна шума. Покиснули смо до голе коже неколико пута. Затим засија сунце и док трепнемо оком све је суво, и седимо на обали Амазона, на асури, под кровом од плеха, и пијемо пиво. Гледамо у голему реку. Тече наоко споро. Наш живот је бржи.

После недељу дана, ја бих дубље у цунглу. Моја пријатељица неће са мном до неког удаљеног урођеничког засеока на обали Амазона. Седеће у кафеу Фицкаралдо на обали. Ту смо јуче у бесцење испили бокал свеже исцеђеног мангоа. Жвакаће лишће боливијске коке коју смо ономад купили од младе сељанке у Сантјагу и мислити на мене. Ако се не вратим, Сандра ће моћи барем да обавести моје синове.

У чизмама и панталана од цинса, с тропским шеширом који ми је покривао врат, у фланелској кошуљи дугих рукава, с ранцем на леђима, био сам спреман. На чамцу са Омаром, из оближњег племена, пловио сам према западу тридесетак километара. Омар ме је подучавао. Мој шпански је оскудан, али сам савете ипак разумео. Од тог ми је мо-

жда зависио живот. Ноћу не смем да спавам због змија. Кад дању спавам на високој мрежи, спакованој у моме ранцу, да се покривам мрежом против комараца. Од њихових уједа могу да закачим маларију или вирус зика. За њих нема вакцине. Ако у мраку видим два светлећа ока, да знам да је то највероватније јагуар који лови ноћу. „Избегавај мочварне делове, прекривене лишћем и грањем, јер бићеш плен алигатора.“ И још десетак препорука. У исти мах сам се мирио да ми и не буду од користи и да ћу живот завршити као многи који су ушли у шуму и из ње се нису вратили. Изузетак су само они, искусни, из амазонских племена, сročених са овом предивном шуметином. Нема јамства да ћу овај рај преживети. Убрзо сам томе сведок.

Мотор се закашљао и преминуо. Омар не успева да га поправи. Или је остао без горива. Река нас је занела. Омар је у реци. Извукао је чамца на омањи жал на који сам скочио. Кад сам се окренуо, Омара више није било, а чамцац се, ношен струјом, лагано удаљавао. На површину изрони људска нога. Пратила је чамцац. Неке птице су у крошњама каучуковца штекале кљуновима. Повикао сам. Омар се не одазва. Кад сам се прибрао, кренуо сам уз обалу. Заселак је остао источно. Доспем ли до њега, можда ће ме неки од тамошњих рибара вратити у Икитос. Сав сам се предао тој нади. Без мачете пролазити овом шумом, уз мноштво инсеката и звери, једва да је могућно. А шта друго да предузмете? Пробајте сам се кроз растине у стрелњи да ме не ухвати ноћ. Обилазио сам мочварне делове. Зверео сам околито и послушнвао. Био сам усред непознатих шумова и гласова.

На грани велики папагај који ме је сажаливо посматрао. Рече нешто на кечуу. Налетео сам на змијурине у једној од мочварица. Две анаконде. Обе црне с великим црвеним туфнама. Нису обраћале пажњу на мене. Париле су се. Обред живота. После више од два часа, ево ме на обали притоке. Широка је била колико је Сава код Циганлије. Преко је заселак. Викао сам и махао. Узалуд. Нисам се усуђивао да запалим ватру која је могла муњевито да се прошири, па и ја да изгорим у њој. У реци су могли бити алигатори, а свакако пиране. Ноћ нисам смео да дочекам. Зар тад пиране и алигатори не спавају? Кад се смркло, ушао сам у воду и запливао. ■

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Поезија очима детета

„Психологија гравитације“, Ненад Шапоња (Прометеј, 2023)

Пише: Сања Перич

Нове песме Ненада Шапоње проистичу из препознатљивог песничког система, који је доследно и стабилно изражен кроз седам претходних збирки поезије. Афирмисан као песник још деведесетих година, у генерацији аутора који су настојали да обнове поверење у есенцијалност песничког искуства, Шапоња се оглашавао сведено и ретко, истражујући могућности чисте поезије. На чврстом темељу своје поетске визије, он пише увек другачије, а исто. То је начин да продуби разумевање јаза између свог аутентичног бића и привида своје спољашње појавности. Алузије на привиде малармеовско-рембоовског света и чувену поему „Бацање коцке“ од Малармеа, нису нове у поезији Ненада Шапоње. У складу с тим избор из 2019. носи назив *Силазим у тишину тега бачене коцке* док је поднаслов *Психологија гравитације* „У тишини тега бачене коцке“. Нова поезија, дакле, заокружена је у тачки где је силазак завршен, или замењен силом гравитације и неизбежним падом. У тишини, поезија постаје једини поуздан глас душе, тамо где ни психологија, ни тело са својом гравитацијом, не успевају да изразе тежину постојања.

Прочишћен израз и строгост у употреби језичких средстава, приближавају Шапоњину поезију језгровитости хаикуа. Мали простор песме засићен је значењем, а метафизичка димензија неретко назначена већ у наслову, у облику гномског исказа или пророчког упозорења, на пример, „Све што кажеш: десети се неће“. Ова поезија, међутим, суочена је с ре-

алном претњом: у својој високо естетизованој концизности читаоцу може деловати као хладна и далека. То није, како се у ранијим тумачењима тврдило, због херметизма у Шапоњиној поезији. Песнику није стало до савршености форме или херметичности песме, колико до њене суштинске моћи комуникативности. Зато артистичка самосвест песника не стоји на путу између њега и читаоца, нити лепота интелектуалне конструкције постаје сама себи циљ.

Дајући глас збуњеном, несигурном и крчком детету у себи, песник се приближава читаоцу више него раније, и укида потенцијални ризик од тога да његова реч буде хладна и далека. Поезија „изван овог света“, тада ипак црпи снагу из њега, као што педесетогодишњак нешто од заборављене моћи налази у рањивости петогодишњег дечака.

Маске са насловне стране књиге уводе у контекст дечије игре прерушавања, али и притворности и несталности човека, који увек и *јесте и није*, и *видљив је*, и *невидљив*. Како избећи утисак поновљености, када се овакве мисли варирају из песме у песму? У тренутку када читалац жели да одбаци напетост ових заострених супротности, схвата да је лирска драма позив на самопрепознавање:

„Шта значи дом, / шта споља, / а шта унутра? // Који је део тебе / споља, / а који унутра?“. Напетост и нелагодност постају, тако, главне водиле: „Пратим дечака у себи, / послушкујем нелагодност / која га топи / у одраслом телу. [...] Моли ме да не бацам / обележене коцке / туђом руком“. Стих постаје као коцка, која се врти у руци и осматра са различитих страна, те се смисао песме не исцрпљује лако једним читањем. „Волим кад се песма не потроши“, речи су Ненада Шапоње: „Кад је читате сваки пут као другу“.

Тридесет и три песме правилно распоређене у три циклуса: „Слатка тишина“, „Забуна препознавања“ и „Поверење у одело тела“, чине компактну целину. Њој се испрва прилази опрезно и суздржано, да би се поверење освајало постепено, као код детета. Детињство, невиност, међутим, не подразумева наивност, јер игре прерушавања нису увек безазлене. У песми „Прерушавање једног кликера“ не котрља се коцка, већ зло око: „изван моје душе, / куцка у љуску / мога тела“. Љуска се на-

лази између ја и света, и „слој по слој“ љуште се менталне коре, како би се, коначно, допрло до детета у себи: „Храним оно дете / што прегледа свет кроз душу моју“. Детињство у поезији Ненада Шапоње није, дакле, некакав сентиментални конструкт или бег у носталгију, већ виталистички принцип који истражује и чини је животом и будном – попут унутрашњег ока које никада не спава. ■

ПРИЧА О КЊИГАМА

Ти кажи име града, ја ћу теби ко је писац

Пише: Ђорђе Писарев

Чине ли градови у романима од писаца бесмртнике, или је писац тај који својом списатељском вештином од градова чине вечне јунаке? Верона је, заувек, град у коме се одвија вечита трагична љубавна историја о судбинском сусрету Јулије и Ромеа, а у Фиренци, далеке 1265. године, Данте Алигијери је, на мосту Понте Векио, први пут видео бесмртну Беатриче.

Да не идемо толико далеко, иако време заправо и не игра улогу код ствари извучених из складишта вечности: да није било Џојса, да ли би Даблин заузео своје место на листи бесмртних градова, а захваљујући моћној Џојсовој творевини, он би на оваквој (не)постојећих листи сигурно био озбиљан такмац за место шампиона. Москва, исцртане топографске карте захваљујући безумном лутању једног лошег песника, а будућег преданог историчара опсесивно обузетог месечином, невинно а фатално и безнадежно заљубљеног у Маргариту, не би била то што јесте да није било Михаила Булгакова, а мрачни и тумурни, смогом и маглom засићени Лондон претвара се у (мета)универзум захваљујући јунацима Чарлса Дикенса, Оливеру Твисту или Скрууу, док један Американац, становник планете Земље наших дана, Нил Гејмен, силази у ПодЛондон и, бауљајући канализацијом у потрази за лутајућим пијацама, сели Лондон у друге димензије.

Колико има таквих градова и колико писаца који су о њима писали, смештали своје повести, своје александријске квартете-квинтете? Дарел, Моравиа и Рим, Јерофејев је свог јунака који испија стотине и стотине грама вотке у Петушки послао из Москве, Балзак Растињак у Париз, небројено је литарарних јунака смештено у вечити центар света, како кажу, Њујорк, а наравно да књижевни јунаци, баш као и њихови јунаци – као и сво ми – морају да живе и у Варшави, Берлину, Токију, па чак и у Ослу или Београду. Или у Истанбулу, који је велик колико и Орхан Памук. Или обрнуто?

Један од величанствених српских писаца, Милош Црњански, написао је, чак, роман о спомињаном Лондону, али када

је у питању домаћа књижевна сцена, терен је ипак сувише склизак и нестабилан. Код Црњанског у случају Лондона ствари су једноставне и није тешко замислити сцену у каквој би се он могао затећи – а можда се и затекао – у игри никад изговорених, а могућих сценарија.

“Госпођица Ида и госпођица Мизери су ћутале, а могло би да се помисли како су у себи промрљале *how do you do*, и наставиле упорно да зуре у мале шопице са чајем којим их је љубазно послужила госпођа Вида.

– Драги – обратила се Вида мужу – госпођице не говоре српски!

Хм, помислио је помало збуњени господин Црњански, па зар сам ја *how do you do* рекао на српском? Али није ништа гласно коментарисао јер ситуација није налагала да се праве цепидлачке сцене у одбрани мушког достојанства.

Госпођице Ида и Мизери нису и даље ништа говориле, тако удобно смештене у излог дискретне лондонске мансарде. Чак, нису ни помериле нежне ручице да прихвате шољице, а нису ни ублажиле свој вечни, загонетни осмех са финих, непомичних лица вешто изражених од бљештавог порцелана”.

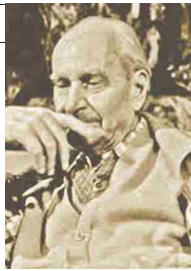
Дакле, можда би, када је у питању “локална” књижевна сцена, могао да се издвоји Лајковац, где је столовао Радован Бели Марковић, али то није довољно јако за ову текућу причу. Лајковац, и када би походио светске књижаре, захваљујући (не)могуће добрим преводима, сигурно би био доживљен као измишљено место, попут Фокнерове Јокнапате или Маркесовог Маконда. Нови Сад би већ био друга прича, али после обавезујућег и вредносног нужног Александра Тишме, овај град постављен и искоришћен као књижевна сцена постао би опасно тло за сваког ко би се изјаснио о потенцијалним кандидатима јер би се “антологичар” (и судија) нашао у опасној ситуацији: затекао би се у још живој сцени/историји, а то би се могло грдно платити бесом заобијених писаца који би предводили бесну хорду својих још незадовољнијих јунака.

А шта тек рећи за Београд, а не погрешити? Јер, тешко би било одлучити се за једно, два, а камоли за три – четири списатељска имена. Половина читалаца била би одушевљена избором, а друга половина испљувала би и испсовала селектора, гарант!

БЕСКРАЈНИ ПЛАВИ ПУТ

Између неба и земље

Милан Коњовић

17. јун 1981. године
Одмах истичем: мене је и као човека и као сликара одредио амбијент у коме сам поникао. Рођен сам на бескрајној црници-равници. Над њом се протежу висока и недокучива небеса – плава, дубоко плава. Испод њих плоче дивни облаци. Као дете, на нашем лепом салашу, где сам радио све послове, нарочито радо чувао стоку, посматрао сам тај приказ. Било је уживање лежати на трави, гледати небо и чаробну игру облака. Две бескрајности једна наспрам друге: небо и земља. Међу њима човек који све те утиске несвесно прима. (***)

Прави уметник увек хоће и више и боље. Иако сам до сада урадио преко шест хиљада слика и цртежа, увек се налазим пред питањем – шта сутра! На то ме тера снага мог нагона. Изговорио сам реч: нагон. Он је важна карактеристика мог бића и мог сликарства. Упркос свим школама у које сам улазио и из којих сам врло брзо излазио, тамо нисам могао сазнати оно што сам желео. А желео сам да сазнам оно што се може научити: законе у сликарству, теорију сликарства... Како о томе ништа нисам чуо, ишао сам даље, али сам напустио и академи-

ју. Нисам био задовољан методима рада у њој. Отишао сам у Праг. Велики чешки сликар, авангардист Јан Зрзави ме је прихватио. Он није био професор, али је сматрао да заслужујем да ми даје упутства. Он је био мој први и прави учитељ. Упутио ме на Леонарда, на ренесансу, а то значи: на извор науке и на извор уметности. Ту сам, у ствари, почео сликати.

Међутим, ја сам још у детињству насликао слике које ме уверавају, када их данас гледам, да носе потпуна обележја правог инстинктивног сликарства. Дивим се како сам могао тако, без икаквог знања о сликарству, нагонски, створити слике које показују мој цео даљи рад, па чак и моју последњу слику. То значи да је код мене основно обележје да из свог амбијента, где је бескрај владао, са бескрајним амбицијама, са тада већ препознатљивом индивидуалношћу, нисам могао сачувати место ни у каквој школи. Јер, у уметности се врло мало може научити, нарочито у сликарству. Када сам то апсолвирао, наставио сам да радим пуним и слободним полетом. Мучио сам се што не знам ни занат ни теорију сликарства. Имао

сам трновит и врло тежак пут, али сам увек ишао својим ногама и својом гласом.

Стизао сам до великих музеја, до Лувра. Од старих мајстора сам, у ствари, научио шта је сликарство. Али, морам истаћи да сликар тек сликајући сазна шта је сликарство и шта је слика. А сликарство је велика тајна и дивно чудо, као што је и живот недокучива тајна и нерасветљиво чудо. Ни сви филозофи света нису отишли даље од народне мудрости. Народна мудрост која се ствара у амбијенту о коме сам говорио, између бескраја неба и земље, као отворена књига казује све што је човеку довољно и то је највећа мудрост. Питање одакле долази човек, шта овде ради, куда иде, још нико није решио...

Бескрај у коме сам угледао свет и живот, снага мог нагона и слушање сопственог унутарњег гласа учинили су да могу мирно рећи: никада нисам погрешно. Прошао сам тешку школу, без школе, а тешку због тога што сам увек морао да тражим сам, да се докажем сам, да откривам сам, да прођем и простудирам све тада постојеће правце – од импресионизма, експресионизма и кубизма до апстракције. На том путу сам много шта спознао. Од кубизма сам научио да је слика једна нова реалност која живи по својим самосталним законима. Од апстракције,

коју сам само додирнуо, научио сам да још слободније изражавам своју визију. А визија је битна карактеристика мог сликарства. Када сам као дечак прву слику радио, нисам преликавао него сам је радио подсвесно, са шарама које светле и певају, које славе живот.

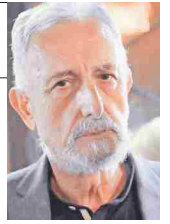
Та прва слика, та шума из 1913, рађена је са таквом слободом да сам и сада зачуђен како сам је направио. У њој се већ појављују моја личност и моја упорност до сликам визију а не стварност. Ако ту слику ставимо до моје последње слике, види се исти став према животу, став лепоте и узвишености, став чуда и живота, чудо од сликарства које нема краја. То је оно што ме држи, што ме нагони да никада не будем задовољан и да не кажем своју последњу реч док ми не испадне четкица из руку. С тим уверењем идем и сада даље. И ићи ћу још даље! (***)

Увек почињем изнова. И сутра, када будем стајао испред празног платна, осећаћу се као да први пут сликам. Тада ће почети нова битка, нова неуморна борба без престанка. Она нас одржава, она нам даје полет и снагу, а, пре свега, љубав према животу и ономе што је лепо. Општи људски циљ јесте и први задатак уметника – откривање видика у бескрајној лепоти!

приредио академик
Миро Вуксановић

ХОМО ПОЕТИКУС

О, нек дође ноћ, бела, од снега, белог, беља

Селимир
Радуловић

(одломак)

Сузама својим постељу
своју навквасићу.

(Пс. 6,7)

Бељи од снега, белог, у одежди,
Белој, с душом, белом.
Из груди, очинских, белих, у барци, белој,
Излазећ из ковчега, белог, Ное, бели,
У буру ступајућ, белу, тражио је лик, бели,
Његов, текле су сузе, беле,
Низ образе, дрхтаве, беле,
Стрепећ од праска грома, белог,
И шума пљуска, белог,
С боловима, белим, што везују руке, беле,
С ногама, дугим, белим.
Сад вагаш да се бацаш у море, бело,
Ил латиш ужета, белог, кад туга ти, бела,
Гаси вид, очињи, бели.
И послушкујеш глас, с неба, бели,
Већи од пророка, белог,
Избрисаног из књиге, беле,
С огртачем, белим, са сандалама, белим,
С камењем, Христовим, белим,
Уз таласе, морске, беле,
Што се ломе и разбијају о стене, беле.
О, нек дође ноћ, бела, од снега, белог, беља
У свим горама, белим,
И свим хумовима, белим,
До века, белог, и у век века, белог.
И нек се бели, снег, бели, у даљини, белој,
У гају, Његовом, белом, с осмехом, белим,
Где се не виде границе дана, белог,
И ноћи, беле.
С душом, уздрхталом, белом,
С очима, угашеним, белим,
Тумарајућ мислима, белим.
Па со, бела, светлост, бела, квасац, бели,
Еоном, вечним, белим,
Прошавши икумену, где двоје, бело
Бива једно, бело,
Још трудећ се да, у војсци, небеској, белој,
Не будеш последњи, бели,
Од снега, белог, беља,
Држећ се, невидљивог, белог,
Као да га видиш, белог.
У очима, Његовим, белим,
Видео сам сузе, живота, беле.
Да, у војсци, небеској, белој,
Где уста не говоре, бела,
И очи не гледају, беле,
И уши не чују, беле,
Не будеш последњи, бели,
Па, бежећ, у свет, бели,
Шапћеш браћи, својој, белој –
Још ћемо се срести, бели.
Док још, бео, сејеш по земљи, белој,
Радости моја, бела,
Он небо обрађује, бело,
И низ око, бело,
Спушта се роса, вечна, бела!

Из нове песничке књиге „Дар прве сузе“

ПОЗОРИШТЕ У 2023.

Година у сенци

Пише: Светислав Јованов

Театарска 2023. година у позориштима Србије протекла је у знаку трију феномена: вредносне афирмације представа које су, у ствари, реализоване у претходној, 2022-ој години; одсуства нових значајних, или барем атрактивних текстова домаћих аутора; и најзад, доминације средње, а поготово старије редитељске генерације. Циници би рекли: ситуација је далеко од рђаве – она је скоро катастрофална.

Што се тиче првог од поменутих феномена, своју надмоћ над великом већином осталих оправдано су потврдили, код публике и критике, три остварења настала 2022-е: „Yankee rose“ Слободана Обрадовића, у режији Милоша Лолића (Стеријина награда за режију), „Спаванка за Алексију Рајчић“ Ђорђа Косића, у режији Југа Ђорђевића („Стеријине“ за текст и представу у целини) и „Што на поду спаваш“ Дарка Цвијетића, у режији Кокана Младеновића („Стерија“ за драматизацију као и победе на фестивалу војвођанских позоришта и „Гавелиним данима“). Да у сенци ових представа остане највећи део овогодишње продукције, допринела је, најпре, очигледна (надајмо се, привремена) „суша“ нових значајних домаћих драма, али и учествовало, некритичко окретање сценским поставкама прозних дела (о чему смо већ писали), окретање од којег, као успешни и солидни изузеци, одступају Пекићево „Беснило“ у режији Бориса Лијешевића (НП Сомбор) и Селенићеви „Очеви и оци“ у режији Вељка Мићуновића (НП Београд).

Солидне примере смисленије креирања репертоара доносе, поново, сомборски посленици, са „Радованом Трећим“ (редитељ Вито Тауфер), који тежи да, иза комичне распојасаности Ковачевићевог анти-јунака, открије дубљу, гротескну слику изгубљеног колектива. Други интригантан пример читања традиције пружа зрењанинска „Госпођа министар-

ка“, у којој редитељ Душан Петровић, растежући“ временски (до наших дана) и жанровски Нушићев предлог-жак, спаја комичку атракцију са узнемирујућом сликом наших „вечних нарави“.

Тако стижемо и до треће од поменутих појава – можемо је слободно назвати „кризом режије“. Док смо и у протеклој години остали ускраћени за представе у којој би припадници млађе редитељске генерације (Јована Томић, Соња Петровић) потврдили своје несумњиве потенцијале, а припадници(е) „млађе-средње“ (Снежана Тришић, Ана Томовић) изнова доспели до висина које су суверено досегли, старије редитељско поколење је поново показало своју виталност.

Реч је, с једне стране, о „госту“ Јернеју Лоренцију, који је у новосадском „Јеванђељу по Ф. М. Достојевском“ не само суверено промовисао позориште које мисли, већ је и сложеној „географији патње“ руског класика подарио оштрицу актуелности. У „Поетици ћутања“ (позориште Деже Костолањи) Андраш Урбан је кренуо другим, још оригиналнијим путем. Испитујући све замисливе варијације и употребе људског гласа као једног од темеља театра, Урбан и његови (сад је то већ фраза) аскетски посвећени глумци су на безброј маестралних начина показали да су за врхунски позоришни доживљај потребни „само“ машта, отворен ум и енергија. Штавише, уверен сам да ни „исподпросечност“ протекле театарске године неће релативизовати значај ове истраживачке представе. Наоружани, између осталог, и том надом, можемо са мање стрепње и недоумице испратити ову позоришну годину, увелико препуштени сенци. ■

„ВЕКОВНИЦИ – ДУХОВИ И ЧУДОВИШТА - ИНТЕГРАЛ 3“ МАРКА СТОЈАНОВИЋА

Љути двобој над замрзнутим оком

Пише: Илија Бакић

Марко Стојановић знан је, у последњих пар деценија, свим познаваоцима стрип (не)прилика на овим просторима: он је посвећени, упорни и тврдоглави стрип аутор, агилни организатор и промотер, најпознатији као кључна фигура стваралачког тима стрип серијала „Вековници“. Стојановић, који је серијал преко „стаза и богаза“ увео у другу деценију постојања, са тренутним скором од 13 албума, замислио је „Вековнике“ као серијал који ће излазити у „Политикином забавнику“ (недељнику који, чинило се, „сигурно“ објављује стрипове) и започео ту авантуру 2007.г.

из легенди и митова. На тој јаркој и заводљивој сцени срећу се два јунака: вампир Чен, који је у сукобу са својом сабраћом, и пргави, бесмртни Краљевић Марко, који већ 400 година води своје ратове. Мада су им корени слични, ова двојица су крајње супротности: вампири су колико-толико култивисани (али због тога нису ништа мање крволочни и зли) док је Марко варварин који се не може контролисати. Пријатељство Чена и Марка развија се кроз испоставања, задиркивања и повремене сукобе. Они, после сваковрсних перипетија, добијају мапу (предстојеће апокалипсе) које, по сваку цену, желе да се докопају представници разнородних верзија/доживљаја света, од анималног мистицизма до ванвремене езотерије и религијског фанатизма (пославци, жива ватра, елитне убице вампири, тајанствени крсташи вере).

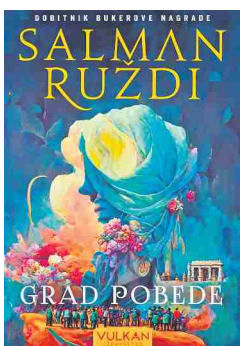
Стојановић се надахнуто поиграва народним предањима и фантазијским жанровима (епска фантастика, хорор), уз добродошлу дозу историографске мистификације и позивања на популарну културу XX века. У општи смер приповедања он унесе и догађаје из прошлости јунака чиме њихове појаве добијају на пуноћи као и да, у кратким причама на крају албума, додатно појасни појаве неких ликова. Сложеност читавог епа (или саге) потенциран је различитим цртачким манирима (Бора Грбић, Марко Николић, Никола Матковић, Далибор Талајић, Небојша Пејић, Мијат Мијатовић, Горан Суџука) и колористичким палетама (Владимир Алексић, Озрен Мијалко, Владимир Попов, Мијат Мијатовић); утисак је заокружен и надахнутим, аналитичким есејима из пера Миодрага Даниловића. Речју, и овим албумом потврђује се (сада већ са деценијске дистанце) да су „Вековници“ амбициозно, ваљано осмишљено и надахнуто реализовано дело 9. уметности коме свакако треба посветити дужну пажњу. ■

Друга карактеристика серијала је тимски цртачки рад: Стојановић је за сваки албум ангажовао више цртача коју су цртали поједине сегменте приче чиме је онеобично сваку епизоду другачијим ликовно-естетичким тоном а шире гледано представио лепеу активних цртача са ових простора. Како је време протицало а број албума растао појавила се потреба и за интегралним издањем, категоријом која је у домаћем стрипу изузетно ретка за разлику од (бело)светске издавачке праксе да се старе епизоде неког успешног серијала штампају у луксузним издањима, чиме се задовољава потражња за распродатим албумима а целокупном серијалу признаје статус запаженог дела девете уметности. Дакле, од 2020. знатнијељним читаоци, у тврдим корицама са препознатљивим логом „Вековника“, могу читати „Интеграл“ који садрже по два албума овог серијала.

Трећи интеграл садржи албуме „Духови у боци“ и „Чудовишта“, оригинално објављене 2012. и 2013. године и који настављају причу смештену у реалност алтернативне Европе XVIII века у којој, у „цивилизованом“ делу, царују вампири док у „дивљим“ деловима живе и друга бизарна бића

ПРОЗОР У СВЕТ

Град победе
Салман Ружди
(Чаробна књига, 2021)

Руждијева књига „Град победе“ свакако је једна од оних које су обележиле ову годину, али нажалост, не због чисто књижевних разлога. „Град победе“ је петнаести Руждијев роман, и писан је под утицајем индијске митологије и историје. Главна јунакиња Пампа Кампана је осуђена (или награђена) да живи 247 година, посматрајући како се њено утопијско краљевство развија и мења, све док не дође до свог краја. Занимљиво је да је Пампа Кампана инспирисана принцем Гангадеви, која је живела у 14. веку на простору данашње Индије, написала еп на санскриту о победама свог мужа, и чак се и борила у рату.

Међутим, оно о чему се највише говорило после изласка „Града победе“ у фебруару ове године, била је чињеница да је прошло једва шест месеци пошто је Руждија током јавног наступа у Шатакви (Њујорк) мушкарац напао ножем и нанео му тешке повреде. За нападача се претпоставља да је деловао по фатви коју је издао Хомеини 1988, тражећи главу писца после романа

Реч критике

„Сатански стихови“. Ружди је касније изјавио да се после напада, док се дуго опорављао, фокусирао на објављивање „Града победе“, питајући се како ће роман бити прихваћен, с обзиром на то да је фатва после објављивања „Сатанских стихова“, донела тој књизи огроман публицитет, али и скренула пажњу са самог текста. „Увек сам мислио да су моје књиге занимљивије од мог живота. Нажалост, чини се да свет није сагласан са тим“.

У априлу 2024. требало би да изађу Руждијеви мемоари под насловом „Нож медитације након покушаја убиства“. Писац је изјавио да му је ова књига неопходна да би преузео контролу над оном што се догодило, и да му је жеља да на насиље одговори уметношћу. Нешто слично је урадио и раније, када је 2012. објавио књигу „Џозеф Антон“ у којој описује време проведено у скривању због фатве. „Не постоји тако нешто попут апсолутне сигурности. Постоје само различити нивои несигурности. Требало је научити живети с тим“.

Настасја Писарев

Цитат

„Био је то величанствен глас, попут грмљавине високог водопада која одјекује у долини меких одјека. Носио је музику какву никада пре није чула, мелодију којој је касније дала име доброта. Наравно, била је преплашена, али и умирена. Није је запосео демон. У гласу је било милости, и узвишености. Рада Кампана јој је једном рекла да су први дани удварања двоје највиших богова пантеона започели баш овде, уз бурне воде брзе реке. Можда је ово била краљица богова сама, враћајући се у време смрти на место где је рођена њена љубав. (...)